

WICKELHOFPARK

DE POLDER ALS PARK



Atelier Veldwerk, 2008

WICKELHOFPARK
DE POLDER ALS PARK

- 3 Wickelhofpark, *de polder als park*
- 5 Het landschap, *de polder*
- 13 Beeldende kunst, *en de beleving van het landschap*
- 21 Waterhuishouding

Wickelhofpark

- 22 *Plattegrond*
- 24 *Hekken*
- 25 *Banken*
- 26 *Bruggen*
- 28 *Waterwerken*
- 30 *Boomgaard*
- 31 *Fauna*

- 32 Colofon

LANDHEK
ELZENSINGEL
RIETKRAAG
SCHAPENKOT
SCHUURTJE
KNOTWILG
STUW
DAMMETJE
STEIGER
VUILNISBAK
BOOMGAARD
POLDERBRUG
POPULIERENBOSJE

WICKELHOF PARK

DE POLDER ALS PARK

Het ontwerp voor het park is volledig gebaseerd op het landschap rondom Mijdrecht. Dat maakt het Wickelhofpark tot een heel uitzonderlijk park. Onderdelen en details uit het omringende landschap zijn bijeengebracht en samengevoegd tot een vanzelfsprekend en natuurlijk geheel.

Aan het parkontwerp van de landschapsarchitecte Gabriël Mennen (BRO) ging een onderzoek vooraf door kunstenaar Rudy J. Luijters. Vanaf 1999 is Luijters op zoek gegaan naar de kwaliteiten, eigenheden en karakteristieken van het landschap. De beelden die zo ontstonden werden, mede aan de hand van een enorme verzameling foto's, geanalyseerd en gerubriceerd. Van landhekken, elzensingels, rietkragen, schapenkotjes en schuurtjes, tot windmolens, gemaaltjes, stuwen en dammetjes. Steigers, vuilnisbakken, boomgaarden, erfbeplantingen en rijen populieren; alles werd opgenomen in wat een poldercatalogus van de streek genoemd zou kunnen worden. In de twaalf hectare polder van het Wickelhofpark is een zo groot mogelijke variatie van elementen uit deze inventarisaties geplant, aangebracht of gebouwd.

In deze publicatie treft u zowel foto's van het omringende landschap van de eerdere analyse, als beelden van het park vlak voor de opening in het voorjaar van 2008.

HET LANDSCHAP

DE POLDER

Veel Nederlanders hebben de polder ontdekt in hun jeugd. Wie heeft tenslotte niet langs de slootkanten gestruind, kikkervisjes of stekelbaarsjes vangend met een schepnetje? Wie is er nooit bij het slootjespringen in de blubber beland? Toch zijn deze ervaringen voor de jongste generaties niet meer vanzelfsprekend. De afgelopen decennia is het landschap, de polder, minder toegankelijk geworden. In de eerste plaats is het landschap door de ruilverkavelingen, de schaalvergrotingen en de ingrijpende mechanisatie schraler geworden, in alle opzichten minder gevarieerd. En tevens minder 'openbaar'.

Daarnaast zijn maatschappelijke ontwikkelingen en de daarmee samenhangende ideeën over natuur en recreatie oorzaak van een versterkte definiëring van functies van het landschap; agrarisch, industrieel, of bestemd voor recreatie en natuurontwikkeling. Hekken, prikkeldraad, schrikdraad, verbodsborden en routebordjes geven aan waar wel en niet gelopen, gestruind en gewandeld mag worden. Het is niet meer heel gewoon om in het voorjaar ergens over een landhek te klimmen om kievitseieren te rapen, te vissen bij de boer, of slootje te springen in de polder. En door deze ontwikkelingen is een belangrijk deel van de jongeren niet in staat geweest het natuurlijke en culturele Nederlandse landschap te ontdekken en te leren kennen, en er hetzelfde intense plezier aan te beleven als eerdere generaties.









Margriet



Kamille



Kamille



Koolzaad



Leeuwetand



Melkdistel



Grote waterweegbree



Lisdodde



Rivierfonteinkruid



Zwanenbloem



Zwanenbloem



Harig wilgeroosje



Perzikkruid



Kattestaart



Kattestaart



Waterlelie



Fluitekruid



Akkerdistel



STRUINEN

WANDELEN

KIJKEN

PLUKKEN

VISSEN

VANGEN

VAREN

FIETSEN

VOETBALLEN

SCHAATSEN

SLOOTJESPRINGEN

BEELDDE KUNST

EN DE BELEVING VAN HET LANDSCHAP

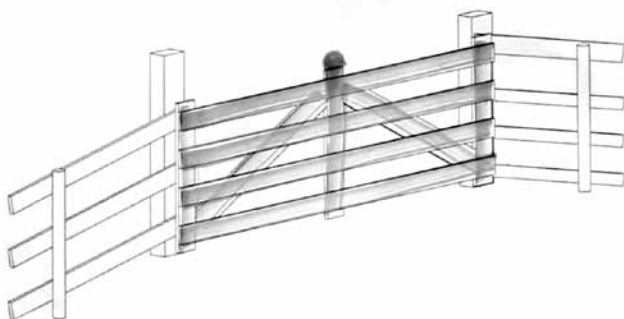
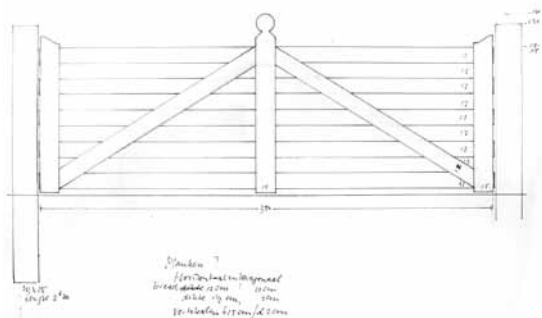
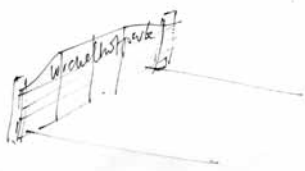
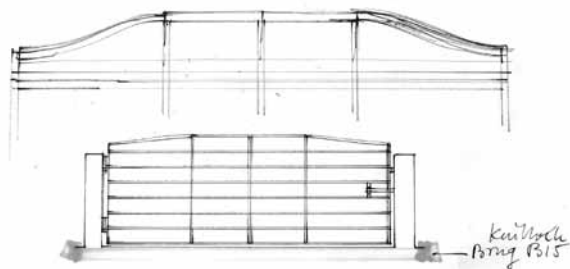
Voor de kunstenaars Rudy J. Luijters en Onno Dirker, die samenwerken onder de naam Atelier Veldwerk, was de constatering dat het landschap minder toegankelijk, minder 'openbaar' is geworden, een belangrijk aanknopingspunt. Het werd het belangrijkste motief om invulling te geven aan de culturele meerwaarde van wat het Wickelhofpark zou gaan worden.

Menselijke maat

Door het veelvuldig wandelen, fietsen en varen in en buiten de gemeente de Ronde Venen onstond een beeld van het landschap dat sterk werd bepaald door de elementen die daar door de mens zijn ingebracht. Feitelijk is het landschap door de eeuwen heen volledig door de mens gemaakt.

Door niet slechts op landschappelijke schaal te kijken, maar de blik met name ook te richten op de elementen van menselijke maat, wordt het landschap 'persoonlijk'. De details gaan een eigen verhaal schrijven. Landheken zijn in alle Nederlandse provincies net even anders. Want altijd gemaakt door lokale timmerlieden, of de boeren zelf, met eigen middelen, eigen gebruiken in wisselende specifieke omstandigheden die overal andere eisen met zich meebrengen. En hetzelfde geldt voor de stuwen, de dammetjes, de schuurtjes, het smeedwerk en de polderbruggen met eigen constructies.

En op grond van die vaststelling is het plan opgevat om in het Wickelhofpark een zo groot mogelijke varië-



teit van die bepalende objecten terug te laten keren. In plaats van het landschap op de tekentafel te bestuderen en te ontwerpen, zijn landhek, schuurtje en stuw de aanleiding geweest voor het ontwerp van de inrichting. Het park als verzameling culturele elementen uit de omgeving, waarvan het totaal het 'beeld' oplevert. De parkinrichting als geheel vormt het kunstwerk.

Schoonheid

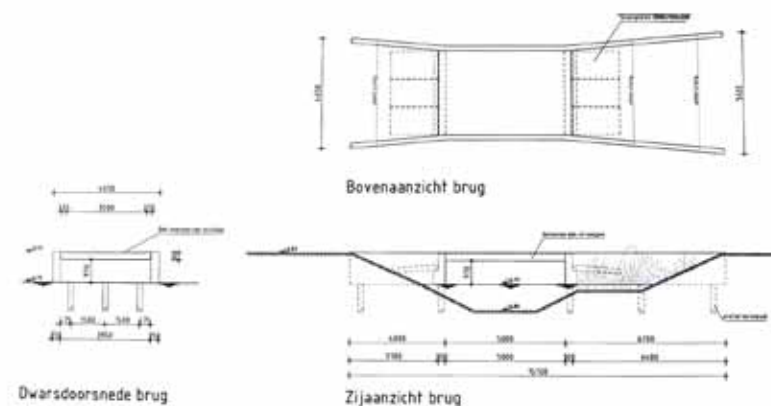
Opmerkelijk is dat bij het ontwerpen van de meeste van die objecten – of het nu om een landhek of een brug gaat – geen esthetische motieven een rol hebben gespeeld. De boer, lokale timmerman of ingenieur neemt de maat van doorgang, sloot of vaart en werkt verder op grond van puur functionele overwegingen (hoewel met overgeleverde kennis en ervaring). Zelden of nooit worden beslissingen genomen op basis van de vraag of iets mooi of lelijk is; dat is bij het totstandkomen van al die objecten simpelweg niet aan de orde.

Maar feit is dat wat als schoonheid ervaren wordt binnen het landschap, toch met name wordt bepaald door die functionele ingrepen en toevoegingen. Niet alleen de gebouwde elementen, maar evenzeer de knotwilgen, de elzensingels en de (vlier)struiken aan de voet van de landhekken. Ze zijn er nooit aangebracht of geplant vanwege hun vermeende schoonheid, maar om redenen van gerief, bescherming of natuurlijke omstandigheden. Pas de afgelopen decennia worden deze elementen ingezet juist ook vanwege de landschappelijke (esthetische) ervaring die wordt opgeroepen. In het Wickelhofpark zijn



Dwarsdoorsnede brug

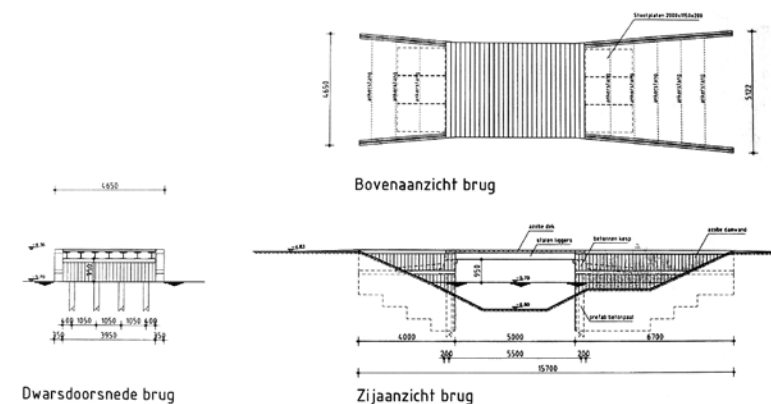
Zijaanzicht brug



Dwarsdoorsnede brug

Bovenaanzicht brug

Zijaanzicht brug



Dwarsdoorsnede brug

Bovenaanzicht brug

Zijaanzicht brug

zeer bewust zoveel mogelijk verschillende elementen ingebracht. Van loopplank en vlonder tot verschillende modellen landhekken in hout en staal. En geen brug is hetzelfde. De ontwerpen zijn hiervoor gemaakt op basis van een analyse en indeling van polderbruggen in verschillende categoriën. Er zijn bruggen in hout, staal en beton, in overeenstemming met de mogelijke belasting. Voor de oplettende beschouwer zijn ze allemaal terug te vinden in bestaande bruggen uit de omgeving. Van de door de kunstenaars gemaakte ontwerpen zijn door Ingenieursbureau H.G. van der Laan te Mijdrecht berekeningen en constructietekeningen gemaakt, op grond waarvan de aannemer de bruggen kon bouwen. En zo weerspiegelt het Wickelhofpark evenzeer de pragmatische geest van de handige boerenzoon als de ingenieursmentaliteit die het Hollandse landschap heeft gevormd; het heldere, eenvoudig en praktisch ordelijke beeld.

Flora & Fauna

Ook voor de botanische aspecten van het park is gebruik gemaakt van de eerder genoemde analyse van het landschap van de Ronde Venen door de kunstenaar. De kleinschalige boomgaard met hoogstamfruit, de sneeuwklonjes daaronder, het populierenbosje, de elzensingels, de 'bosrand' met gebiedseigen bomen en struiken, al die elementen zijn afgeleid van voorbeelden uit de streek, in dit geval samengebracht binnen een relatief klein gebied, waardoor het park als een 'verdicht' regionaal landschap kan worden gezien. Bovendien zullen een aantal weides gebruikt worden voor begrazing door schapen,



waardoor het park als vanzelfsprekend ook een agrarische functie krijgt.

Met de grote variatie aan soorten landschap en beplanting (nat, droog, ruigte, extensief en min of meer intensief onderhouden delen) valt te voorzien dat er een relatieve soortenrijkdom zal ontstaan, zowel van flora als van fauna. Iets ervan is ten tijde van het uitkomen van deze publicatie – voorjaar 2008 – al te zien. De foto's van bloeiende planten zijn in de zomer van 2007 genomen. In de sloten zwemmen reeds de karpers en scholen voorntjes, terwijl de nadering van een wandelaar jonge snoeken doet wegschieten in het riet. Op de valkenkast is al een valk gesignaleerd en het wachten is nu op een ooievaarspaar.

Door de aard van de inrichtingselementen nodigt het park uit om de polder fysiek te beleven: langs de rietoevers te struinen, over een plankbrug de sloot over te steken en op alle mogelijke manieren te spelen in het landschap zonder dat daar speeltoestellen voor nodig zijn. De bruggen, steigers, planken, ruigtes, slootkanten en grasvelden zullen de natuurlijke uitgangspunten voor het spelen zijn. Of om te vissen, planten en bloemen te bekijken en vogels te zien en te horen.

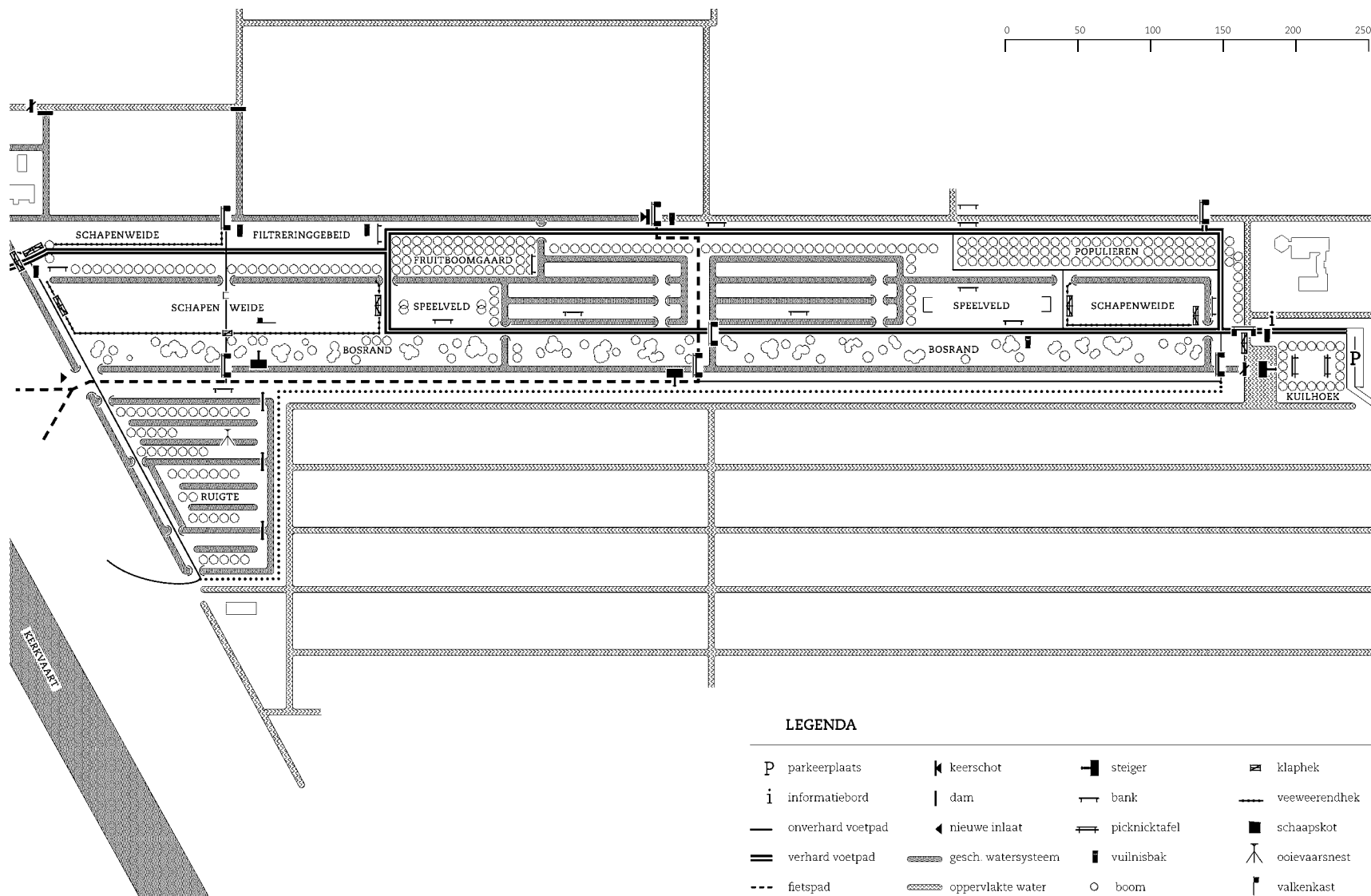
WATERHUISHOUDING

Van meet af aan stond vast dat waterberging een belangrijke functie van het park zou worden. Tenslotte zou de aanleg van de nieuwe woonwijk *Wickelhof II* demping van sloten met zich meebrengen. Door de onttrekking van die capaciteit en voor de verharding door woningen en wegen, was compensatie van opslag van water nodig, waarvoor het park aangewezen werd.

De woonwijk en het park vormen nu één watersysteem. Het oppervlaktewater uit het tuinbouw- en aangrenzende landbouwgebied staat niet in verbinding met het oppervlaktewater van het park. Het hemelwater van de woonwijk spoelt door een gescheiden rioolsysteem naar een filtreringsgebied – of bodempassage – in het park. Dat is een centraal in het park gelegen lager gebiedje (ca. 2.000 m²), omgeven door lage dijkjes, begroeid met moeras- en oeverplanten. Het straatwater verblijft hier enige tijd, wordt langzaam gefilterd door de moerasplanten en stroomt via een overstort af in de parksloten. Het waterpeil in het park kan 10 centimeter fluctueren (-5,80 tot -5,70 m NAP) waardoor optimaal gebruik gemaakt kan worden van het gebiedseigen water en het gebiedje afwisselend droger en natter wordt. Daarmee zal ook de flora en fauna variëren. De kwaliteit van het parkwater blijft relatief hoog, beter dan dat uit de Kerkvaart, ook al door het feit dat het regenwater uit de wijk minimaal vervuild is. (Door strenge milieuvorwaarden en eisen aan bouwmaterialen blijft uitspoeling van ongewenste chemicaliën tot een minimum beperkt.)



WICKELHOFPARK



LEGENDA

P	parkeerplaats	keerschot	steiger	klaphek
i	informatiebord	dam	bank	veeweerdhek
—	onverhard voetpad	nieuwe inlaat	picknicktafel	schaapskot
==	verhard voetpad	gesch. watersysteem	vuilnisbak	ooievaarsnest
- - -	fietspad	oppervlakte water	boom	valkenkast
.....	ruiterpad	overstapje	bomendoel	
⌋	regelbare stuw	loopplank	voetbaldoel	
⌋	duiker	brug	hek	

HEKKEN



BANKEN



BRUGGEN



WATERWERKEN



BOOMGAARD



APPELBOMEN

STERAPPEL

ZOETE KROON

BELLEFLEURE

PERENBOMEN

BEURRE HARDY

KRUIDENIERSPEER

WINTERRIETPEER

PRUIMENBOMEN

OPAL

VICTORIA

NOTENBOMEN

WALNOOT

FAUNA



KIKKERVISJE

STEKELBAARSJE

VOORN

SNOEK

KARPER

WATERHOEN

EEND

GANS

ZWAAN

GRUTTO

KIEVIET

RIETGORS

VALK

OOIEVAAR

HAAS

LAM

Colofon

Ontwerp en realisatie inrichting

Wickelhofpark

De inrichting van het Wickelhofpark is voortgekomen uit een opdracht van de Gemeente De Ronde Venen voor een kunstwerk in het nog te ontwerpen en aan te leggen Wickelhofpark (2001). De kunstenaars Rudy J. Luijters en Onno Dirker (Atelier Veldwerk) hebben voorgesteld om voor het Wickelhofpark een integraal plan te maken voor alle inrichtingselementen, met inbegrip van de bruggen. Dit op grond van onderzoek en analyses van het landschap rondom Mijdrecht. En daarmee is de inrichting van het Wickelhofpark – het samenstel van alle elementen: de landhekken, schuurtjes, steigers, loopplanken, vuilnisbakken en alle overige kleine en grote onderdelen – op te vatten als één groot kunstwerk.

De kunstenaars danken alle betrokkenen voor raad, daad en medewerking.

Opdrachtgever Wickelhofpark

Gemeente De Ronde Venen

Verantwoordelijk binnen de gemeente voor de totstandkoming van het Wickelhofpark

Leo Hulst, René Hoogenboom, Ron Kardol, Peter Pieterse, Kees Posdijk, Pieter Wesselse

Concept parkinrichting,

ontwerp bruggen en inrichtingselementen
Atelier Veldwerk (Rudy J. Luijters, Onno Dirker), 2001-2008

Landschapsontwerp

BRO Vught – Adviseurs in ruimtelijke ordening, economie en milieu
(Gabrielle Mennen, Annemiek Lasterie)

Waterhuishoudingsplan Wickelhof

Haskoning Nederland BV Rotterdam
(Esther Bosman)

Advisering en toetsing waterhuishouding

Waternet [Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht] (Marinka Ames, Elina Bekking, Sjaak Ursem)

Advisering natuurontwikkeling

in ontwerpfasen

IVN De Ronde Venen & Uithoorn
(Pieter Wedzinga)

Bestek en constructie bruggen

Architecten- en ingenieursbureau H.W. van der Laan BV Mijdrecht (Henk van der Laan)

Aannemer bouwrijp maken

woongebied Wickelhof II en park
L.J. de Wilde BV Vijfhuizen (Peter Kersloot)

Aannemer parkinrichting

Dura Vermeer Infrastructuur Midden
BV Baarn (Leen van Egmond, Arjan Kluiver, Theo van Leeuwen)

Bestek parkinrichting en directievoering

Adegeest Advies Woerden – Ontwerp en
beheer buitenruimte (Leo Adegeest)

Informatiebord

Yuri Veerman (grafisch ontwerp),
Fablab (lasertechniek), Frits Swart
(constructie en uitvoering)

Publicatie

‘Wickelhofpark, de polder als park’

Tekst en fotografie

Atelier Veldwerk

Grafische Vormgeving

Studio Annelys de Vet (m.m.v. Yuri Veerman)

Drukwerk

Lenoirschuring, Amstelveen

Papier

Bioset (FSC gecertificeerd)

© Atelier Veldwerk, 2008

(Rudy J. Luijters, Onno Dirker)

www.atelierveldwerk.nl



WICKELHOF PARK